

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ЯК СКЛАДНИК ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Пінчук Л. М.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри викладання другої іноземної мови
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0001-6968-5122
larisapinchuk2000@gmail.com*

Ключові слова: *самостійна навчально-пізнавальна діяльність студентів, дидактичний засіб навчання, пам'ятка, іншомовна компетенція.*

У статті розглядається проблема організації ефективної самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі формування іншомовної компетенції. Зазначено, що стійка тенденція до зростання ролі самостійної роботи у навчальному процесі у вищій школі дасть змогу перейти від знанневої парадигми освіти до компетентнісної, від формули «дати освіту» до формули «отримати освіту». Акцентовано увагу на важливості для сучасного студента таких умінь, як інформаційно-цифрова грамотність, уміння критично мислити, приймати нестандартні рішення, уміння працювати в команді і бути відповідальними за особисті та колективні результати роботи, які формуються у процесі самостійної роботи. Самостійна робота передбачає самоосвіту і самовиховання як незмінні складники процесу формування професійних компетентностей майбутніх учителів англійської мови. Під час самостійної роботи формуються такі необхідні для вчительської професії особистісні якості, як працелюбність, відповідальність, організованість, доброзичливість, креативність. Підкреслено, що здебільшого процес засвоєння знань студентами ускладнюється тим, що вони не володіють прийомами раціональної самостійної роботи з вивчення іноземної мови. Викладач повинен не лише давати достатній обсяг завдань для самостійної роботи і контролювати хід її виконання, а й насамперед навчити студентів, як ефективно працювати, і ознайомити їх зі стратегіями оволодіння різними видами мовної та мовленнєвої діяльності іноземними мовами. Із цією метою студентам пропонується такий важливий дидактичний засіб, як пам'ятки з виконання завдань різних типів і приклади їх використання у процесі формування іншомовної компетенції: пам'ятка-алгоритм пропонує фіксовану послідовність дій під час виконання завдання, пам'ятка-інструкція містить специфічні вказівки щодо необхідності певних дій, пам'ятка-порада надає рекомендації, за яких умов ті чи інші дії здійснюються успішно, пам'ятка-демонстрація презентує приклад виконання певних дій. У статті доведено, що ефективність застосування самоосвітніх технологій залежить від забезпечення студентів методичними рекомендаціями і порадами, як ефективно опрацювати навчальний матеріал.

STUDENTS' INDEPENDENT WORK AS A COMPONENT OF THE PROCESS OF FORMING PROFESSIONAL COMPETENCIES

Pinchuk L. M.

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Teaching Second Foreign Language

Zaporizhzhia National University

Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine

orcid.org/0000-0001-6968-5122

larisapinchuk2000@gmail.com

Key words: *independent educational and cognitive activity of students, didactic means of education, memory note, competence in learning foreign languages.*

The article deals with the problem of organizing effective independent educational and cognitive activity of students in the process of formation of foreign competence; it is noted that a steady tendency to increase the role of independent work in the educational process in a higher school will allow to move from the paradigm of knowledge to the paradigm of competences, from the formula “to give knowledge” to the formula “to get knowledge”; the importance of developing in a modern student such skills as information-digital literacy, the ability of critical thinking, taking non-standard decisions, working in a team and being responsible for personal and collective results of work that are formed in the process of independent work is highlighted. Independent work involves self-education and self-development as unchanging components of the process of formation of professional competencies of future English teachers. During independent work, such necessary for the teacher’s professional qualities as being hard-working, responsible, self-organized, kind, creative are formed. The article emphasizes that in many cases, the process of mastering knowledge by students is complicated by the fact that they do not possess the techniques of rational independent work on the study of a foreign language. The teacher must not only give a sufficient amount of tasks for independent work and to control the progress of its execution, but, first of all, to teach students how to work effectively, and get acquainted with the strategies of mastering various types of linguistic and speech activity in foreign languages. For this purpose, students are offered such an important didactic means as memory notes of various types and examples of their use in the process of forming foreign competence: the algorithm memory note offers a fixed sequence of actions when performing a task, an instruction memory note contains specific guidance regarding the need for certain actions, the advice memory note provides recommendations under which conditions certain actions are carried out successfully, the demonstration memory note presents an example of implementing certain actions. In the article it is proved that the effectiveness of self-education technologies depends on the provision of students with methodological recommendations and tips, how to work effectively.

Постановка проблеми. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 рр. визначила тенденції, які зумовлюють якісні зміни у вищій освіті протягом найближчих десяти років. Це – подолання розриву між тим, чого потребує роботодавець, та тим, що пропонує освіта; орієнтація на результати в кар’єрі; упровадження он-лайн і змішаного навчання; просування освіти протягом життя та ін. [8].

Сучасні освітні технології, умови і напрями інноваційного розвитку освіти, технології само-

освіти майбутнього педагога, його професійного становлення і самовдосконалення завжди були у центрі уваги таких науковців, як А. М. Алексюк, В. П. Андрущенко, В. П. Буряк, І. М. Дичківська, М. О. Євтух, І. А. Зязюн, А. І. Кузьмінський, Н. Г. Ничкало, О. М. Пехота, О. І. Пометун, І. Ф. Прокопенко, С. О. Сисоєва, М. М. Фіцула та ін. На думку науковців, сучасна модель розвитку вищої освіти визначається парадигмою, яка змінює акценти з освітньої діяльності на самоосвітню.

Самоосвіта з погляду представників сучасної педагогічної науки – це форма організації освітньої діяльності, яка здійснюється у процесі самостійної роботи безпосередньо самими студентами без участі викладачів. Процес самоосвіти включає такі складники, як самонавчання, самовиховання і саморозвиток. Самонавчання передбачає вивчення спеціальної літератури, прослуховування лекцій, перегляд навчальних відео, виконання практичних завдань. Самовиховання – це діяльність, спрямована на досягнення певного рівня розвитку особистості, її самосвідомості, здатності до аналізу своїх учинків, реальної самооцінки, бачення своїх недоліків і бажання їх подолати. Саморозвиток передбачає якісне поліпшення певної сфери життя, особистісне зростання. Самостійна робота студентів – один із головних видів пізнавальної творчої діяльності студентів, який допомагає студентам самостійно оволодівати навичками систематизувати, планувати, прогнозувати свої діяльність та саморозвиток, поглиблює та закріплює потребу в самоосвіті [4, с. 168].

Проблема організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів є нагальною проблемою сьогодення для вищої школи, адже за недостатньої кількості аудиторних годин, особливо в умовах дистанційного навчання, саме пошуки дієвих способів раціональної організації самостійної роботи студентів сприятимуть ефективному засвоєнню навчального матеріалу.

Мета статті – виявити ефективні способи організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі формування професійних компетентностей майбутніх учителів англійської мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійна компетентність учителя іноземної мови є сукупністю професійно-педагогічних компетентностей, які забезпечують готовність до професійної діяльності. Серед ключових: соціально-психологічна компетентність, пов'язана з готовністю до вирішення професійних завдань; комунікативна; філологічна; загальнопедагогічна професійна компетентність (психолого-педагогічна і методична); загальнокультурна; компетентність у професійній самореалізації [1, с. 39].

Не менш важливою для успішної педагогічної діяльності є сформованість професійно значущих особистісних якостей, таких як працелюбність, відповідальність, організованість, самостійність та ініціативність у вирішенні професійних завдань, комунікабельність, доброзичливість, креативність, педагогічний такт, любов до професії, зацікавленість в успіхах своїх учнів, вміння співпереживати, допомагати учням у вирішенні їхніх проблем у навчанні або спілкуванні з батьками

і однолітками. Усі ці якості дуже важливі для вчителя іноземної мови, адже тільки в доброзичливій атмосфері взаємоповаги і співробітництва можливе формування іншомовної компетенції.

Самоосвітні технології, за визначенням відомого українського науковця І. Ф. Прокопенка, – «це технології самостійного набуття систематичних знань у будь-якій галузі науки, техніки, культури, політичного життя тощо; засіб самовиховання, який сприяє виробленню цілеспрямованості, наполегливості в досягненні мети, внутрішньої організованості, працелюбності та інших моральних якостей» [3, с. 373]. Ефективність застосування самоосвітніх технологій залежить від забезпечення студентів методичними рекомендаціями і порадами, як раціонально опрацювати навчальний матеріал. Викладач повинен не лише давати достатній обсяг завдань для самостійної роботи і контролювати хід її виконання, а й насамперед навчити студентів, як ефективно працювати, і ознайомити їх зі стратегіями оволодіння різними видами мовної і мовленнєвої діяльності іноземними мовами.

Відомо, що здебільшого процес засвоєння знань студентами ускладнюється тим, що вони не знають, як саме краще вчитися, які прийоми можна використовувати, щоб досягти необхідних результатів. Із цією метою студентам можна запропонувати такі дидактичні засоби, як вербальні і невербальні опори (інтелект-карти, схеми, таблиці, перелік питань за темою), ключі-відповіді тощо. Наприклад, одним із раціональних прийомів самостійної роботи з оволодіння іноземною мовою є використання пам'яток.

Пам'ятка – це вербальна модель стратегії навчальної діяльності, опис того, як саме слід виконувати запропоноване завдання. У методичній літературі розрізняють такі види пам'яток: пам'ятка-алгоритм, пам'ятка-інструкція, пам'ятка-порада, пам'ятка-показ, демонстрація [2, с. 17].

Пам'ятка-алгоритм пропонує фіксовану послідовність дій під час виконання завдання. Наприклад:

Пам'ятка-алгоритм з формування компетенції в читанні:

- уважно прочитайте завдання до тексту;
- прочитайте текст перший раз і спробуйте зрозуміти, про що в ньому розповідається;
- підкресліть ключові для розуміння слова і фрази;
- прочитайте текст удруге і визначте головну і другорядну інформацію;
- намагайтеся зрозуміти значення незнайомих слів за їх структурою, сполучуваністю з іншими словами;
- напишіть план тексту з опорою на ключові слова і відповідно до його структури;

– пам'ятайте, що кожен абзац тексту зазвичай містить характерну рису (текст-опис), певну думку (текст-міркування), послідовне розгортання сюжету (текст-розповідь);

– задайте питання до тексту, дотримуючись логіки плану;

– напишіть стислий переказ тексту з опорою на ключові слова.

Пам'ятка-інструкція містить специфічні вказівки щодо необхідності певних дій. Наприклад:

Пам'ятка-інструкція для виконання завдань із писемного мовлення:

– уважно вивчіть правила написання відповідного твору/листа, позначені символом, і відповідні мовленнєві кліше, які містяться у додатках;

– ретельно проаналізуйте приклад написання відповідного писемного тексту, поданий у додатках;

– запишіть у чернетці усі ідеї за темою твору/листа, що спадуть на думку;

– складіть план твору/листа, організувавши ідеї у логічній послідовності;

– розкрийте кожен пункт плану, написавши декілька речень за темою;

– об'єднайте речення у параграфи відповідно до плану твору/листа;

– напишіть чорновий варіант писемного тексту;

– перечитайте і уважно перевірте його на наявність помилок;

– підготуйте писемне висловлювання до презентації під час аудиторних занять.

Пам'ятка-порада надає рекомендації, за яких умов ті чи інші дії здійснюються успішно. Наприклад:

Пам'ятка-порада «Як працювати з незнайомими словами»

– Розвивайте мовну здогадку [7, с. 45].

В англійській мові багато інтернаціональних слів або подібних до українських, про значення яких легко здогадатися, наприклад: *address, interest, hotel, secretary, bank, office, basketball, trolleybus, laboratory, interview, reporter, transport, sportsman, club, café, politics*

– Запам'ятайте, що деякі суфікси і префікси англійських слів мають відповідники в українській мові. Наприклад:

Англ.	Укр.	Приклади
th	т	<i>method, theory, author, thermometer, athlete, three</i>
ph	ф	<i>phonetics, physics, philology, atmosphere, telephone,</i>
h	г	<i>hero, hybrid, hermetic, humour, humanism, hypnosis</i>
y	і (и)	<i>hymn, type, rhythm, system, symbol, physics, analysis</i>

c	ц, к	<i>cycle, cylinder, circus, cement, concentrate, cybernetics</i>
g	г	<i>geology, geography, metallurgy, legend, region, Germany</i>
au	ав	<i>autonomy, autobiography, automatic, automobile, trauma</i>
qu	кв	<i>liquidate, qualification, quadrangle, equivalent, aqualung</i>
ch	х	<i>character, chaos, mechanic, technical, chorus, chlorophyll</i>
ity	-ність	<i>speciality, reality, individuality, popularity, personality</i>
(i)ty	-тет	<i>faculty, university, immunity, authority, priority,</i>
al	-альний	<i>local, oval, central, universal, moral, individual</i>
ic	-і(и)чний	<i>economic, historic, classic, diplomatic, electric</i>
ive	-ивний	<i>administrative, constructive, positive, progressive, directive</i>
tion	-ція	<i>situation, action, position, constitution, ambition</i>
sion	-сія	<i>session, aggression, impression, mission</i>

Пам'ятка-демонстрація презентує приклад виконання певних дій, наприклад:

Fill in the gaps with the appropriate form of the verb, as in the example:

1. I am good at _____ listening to people.	listen
2. I enjoy _____ people with their problems.	help
3. I don't mind _____ a low salary if I like my job.	earn
4. I'd like _____ as part of a team.	work
5. I am good at _____ quick decisions.	make
6. _____ risks doesn't stress me.	take
7. I don't find it difficult _____ by myself.	work
8. I'm not afraid of _____ large amounts of money.	manage
9. I am good at _____ myself.	express
10. I always try _____ my instincts	follow
11. It's important for me _____ creative.	be
12. I enjoy _____	improvise
13. _____ complex calculations is not difficult for me.	do
14. I enjoy _____ logical problems.	solve
15. I find it easy _____ theoretical principles.	understand
16. I am able _____ space and distance.	calculate

Express your ideas using the ideas given above:	
I am good at ... (<i>doing sth.</i>)	I am bad at ... (<i>doing sth.</i>)
I enjoy ... (<i>doing sth.</i>)	I dislike ... (<i>doing sth.</i>)
It's important for me ... (<i>to do sth.</i>)	I find it difficult ... (<i>to do sth.</i>)
So, the most suitable job for me is a job of a	

Висновки та перспективи подальших розробок у цьому напрямку. Таким чином, для організації ефективної самостійної роботи студентів у процесі формування іншомовної компетенції необхідними умовами є готовність студентів підвищувати свій рівень володіння іноземною мовою, мотивація отримання знань і розвитку вмінь з основних видів мовної і мовленнєвої діяльності,

наявність довідкової і методичної літератури з порадами, як раціонально вивчати ті чи інші мовні явища у процесі самостійної навчально-пізнавальної діяльності. Зростання ролі самостійної роботи студентів – стійка тенденція у вищій освіті сьогодні, адже саме в процесі самостійної навчально-пізнавальної діяльності у студентів поповнюється багаж знань, формуються навички критичного мислення, аналізу наукових явищ і рішення професійних завдань на основі єдності теоретичних знань і практичних умінь. Самостійна робота передбачає самоосвіту і самовиховання як незмінні складники процесу формування професійних компетентностей майбутніх учителів англійської мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.
2. Кузовлев В. П., Пассов Е. И. Памятка как вспомогательное средство обучения. Москва : Русский язык, 1991. 82 с.
3. Прокопенко І. Ф., Євдокимов В. І. Педагогічні технології. Харків : Колегіум, 2006. 224 с.
4. Семенова А. В. Словник-довідник з професійної педагогіки. Одеса : Пальміра, 2006. 221 с.
5. Бігич О. Б. Сучасний студент у контексті особистісно-діяльнісного підходу. Київ : КНЛУ, 2014. 148 с.
6. Фіцула М. Педагогіка вищої школи. Київ : Академвидав, 2010. 237 с.
7. Шапкина А. Н., Семиряк В. Д., Маликова Т. А. Развитие навыков беспереvodного понимания текстов. Киев : Рад. шк., 1987. 104 с.
8. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini> (дата звернення: 20.01.2022).

REFERENCES

1. Bihych, O. B., Borysko, N. F., Boretska, H. E. (2013) *Metodyka navchannia inozemnykh mov i kultur: teoriia i praktyka : pidruchnyk dlia stud. klasychnykh, pedahohichnykh i linhvistychnykh universytetiv* [Methodology of studies of foreign languages and cultures: theory and practice : a textbook for students of classic, pedagogical and linguistic universities]. Kyiv : Lenvit (in Ukrainian).
2. Kuzovlev, V. P., Passov, E. I. (1991) *Pamyatka kak vspomogatel'noe sredstvo obucheniya* [The memo as an additional learning tool]. Moskva : Russkiy yazyk (in Russian).
3. Prokopenko, I. F., Yevdokymov, V. I. (2006) *Pedahohichni tekhnolohii* [Pedagogical technologies]. Kharkiv : Kolehium (in Ukrainian).
4. Semenova, A. V. (2006) *Slovyk-dovidnyk z profesiinoi pedahohiky* [Dictionary of professional pedagogy]. Odessa : Palmira (in Ukrainian).
5. Bihych, O. B. (2014) *Suchasnyi student u konteksti osobystisno-diiialnisnogo pidkhodu* [A modern student in the context of a personality-activity approach]. Kyiv : Vyd. tsentr KNLU (in Ukrainian).
6. Fitsula, M. M. (2010) *Pedahohika vyshchoi shkoly* [Pedagogy of high school]. Kyiv : Akademvydav (in Ukrainian).
7. Shapkina, A. N., Semiryak, V. D., Malikova, T. A. (1987) *Razvitie navykov besperevodnogo ponimaniya tekstov* [Development of skills of uninterrupted text understanding]. Kiev : Rad. shk. (in Russian).
8. *Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2021–2031 roky* [Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2021–2031]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini> (data zvernennia: 20.01.2022).